

Våkn opp, du er på teater!

De siste par ukene har Radiohole fra New York og tgSTAN fra Belgia vist forestillinger som utfordrer tilskuerens tradisjonelt passive rolle i teatret. Dermed åpner de for nye erfaringer i et delvis ukjent terreng.

Av Elisabeth Leinslie

Radiohole: *Radiohole is still my name*

tgSTAN: *Bérénice*

Når jeg er ute og reiser liker jeg å utforske stikkveier. Det ligger alltid en lettelse i å forlate hovedveiens endimensjonale transportkarakter, og en spenning i hvor småveiene fører hen – hva slags samfunn, kultur og geografisk territorium har jeg i vente i enden av veien? Hvert nye mikrosamfunn jeg besøker er en labyrint, og dets evne til eller ønske om å kommunisere navigasjonsmuligheter til besøkende er svært varierende. Derfor er det mye opp til meg selv å finne frem i denne labyrinten av ukjente normer og regler. Noe som selvsagt fordrer at jeg går inn i relasjoner med menneskene, kulturen og naturen på stedet.

Jeg har det på lignende vis i forhold til kunsten. Også her liker jeg å ta stikkveier; å oppleve og oppdage nye og uventede former og meningsdannelser – som krever at jeg må tenke og persipere på nye måter. Som på reise, begir jeg meg frivillig inn på nye territorier – som blant annet fordrer at jeg går inn i en eller annen form for relasjon med verket. En reise langs kunstens stikkveier er ikke bare bare. Man må være åpen for uttrykksmåter man ikke nødvendigvis har forutsetninger for å kjenne til, fordi de ofte skapes i en ukjent kultur – eller mikrosamfunn om du vil.

EN STIKKVEI

«Om du aldri har sett spaghetti-western-teater, og om du i tillegg er nysgjerrig på å finne ut hva som foregår i det aller dypeste av New Yorks undergrunn: Vi gir deg Radiohole, et oppkomme av slap-stick, satire, dårlige manerer og rene motbydeligheter.

Med en syltynn rammefortelling (‘På jakt etter en kald øl trasker en gjeng morderiske hønsehjerner inn i en fredelig landsby ...’), og i en form som best kan beskrives som saloon-kabaret, brekkes amerikansk kultur ned i småstykker.»

Jeg har aldri sett spaghetti-western-teater, og jeg er nysgjerrig på hva som foregår på scenefronten Off Broadway. Så da jeg leste denne teksten på Black Box Teaters webside fikk jeg umiddelbart lyst til å se forestillingen. Og spenningen var absolutt til stede i foajeen før Radioholes Norges-premiere; jeg var i ferd med å ta nok en yndet stikkvei mot en ukjent kultur og et ukjent territorium. Kultursjokket meldte seg ganske raskt. Mens jeg betraktet

aktørene som punk-rocket seg gjennom forestillingen i et forrykende tempo, forstod jeg raskt at her var det noe grunnleggende jeg ikke hadde fått med meg – og måtte innrømme at jeg stod ganske forvirret tilbake.

OFF BROADWAY-EVENT

Radiohole er en Brooklyn-basert avantgardekvartett som formelt ble etablert vinteren 2000. De har imidlertid produsert egne verker siden 1998. I 2000 gikk de sammen med kompaniet The Collapsible Giraffe og leide en garasje i Brooklyn – som raskt ble transformert til scene-studioet The Collapsible Hole. I 2003 fikk studioet pris for å vie seg til presentasjon av modig, innovativ og eksperimentell scenekunst.

Radiohole representerer et egalitært kunstproduksjons-syn som blant annet viser seg på scenen ved at aktørene selv styrer all teknikk og sceneforandring fra scenen. Kompaniet både øver og spiller i The Collapsible Hole, hvor de har et forholdsvis fast publikum som er kjent med deres form. Slik sett kan man si at verket er skapt med henblikk på denne spesielle konteksten, hvor selve *performance-hendelsen* har stor betydning. Denne hendelsens normer og regler innebærer at verket og tilskueren møtes i en gjensidig relasjon, i den forstand at Radiohole ønsker seg et like udannet, hølytt og feststemt publikum som dem selv. Publikums øl-driking, buing, heining, latter og kommentarer impliseres dermed i verkets poetikk – og det hele kan fremstå som en kveld i kunstner-cowboyenes saloon, hvor publikum er aktivt deltagende vitner til det som utspiller seg blant hovedaktørene.

Forestillingen som helhet kan sies å danne et mikrosamfunn hvor de «gitte» reglene er en forutsetning for at hendelsen skal fungere etter kunstnerens intensjoner. Radiohole baserer seg på publikums evne til å la seg rive med og gi direkte tilbakemelding, og verket befinner seg følgelig i en form for feedbacksone. Verkets menings- og opplevelsesproduksjon ligger dermed i betydelig grad i rommet mellom verket og tilskueren. Feedbacksonen kan ses på som en del av et relasjonelt mikroterritorium – hvor kunstnerne relasjoner møter kunststerne relasjoner.

KULTURSPRIKET

Som reisende vil jeg karakterisere meg selv som en høflig, udannet og i utgangspunktet observerende besøkende. Jeg beveger meg forsiktig inn i den nye kulturen jeg oppsøker, med litt lett frykt for å trå noen på tærne. Denne gradvise inntreden hjelper meg også å unngå det verste kultursjokket, men er forskjellene store og forkunnskapene magre melder sjokket sitt ankomst enten jeg vil eller ikke.

Som teatertilskuer smelter jeg pent og pyntelig inn i den konforme rollen som høflig, udannet og tause: Jeg setter meg i stolen, lener meg tilbake og forventer både å bli underholdt og inspirert på et intellektuelt plan – uten nødvendigvis å skulle gi noe av meg selv. En ganske defensiv og lat holdning synes jeg å høre du tenker. Til mitt forsvar kan jeg bare si at dette speiler en tilskuerkonvensjon som har stått meget sterkt i vår del av verden helt siden 1700-tallet. Men selvsagt fungerer den ikke i enhver sammenheng – verken på reise eller i møte med kunsten. Etter møtet med Radiohole sist helg ble det svært tydelig at det til tider kan være en fordel å ta på seg en annen tilskuerrolle; rollen som den middelalderske aktive

deltagende tilskueren, eller den «brautende amerikaneren» (de fleste kjenner vel til dette generaliserte bildet av amerikanske turister – som innebærer at amerikaneren i møtet med ny kultur/natur har meget høylytte og spontane reaksjoner).

Det var ikke bare jeg som følte på kulturspriket denne kvelden (premieren); aktørene i Radiohole ble også «tatt på sengen» av publikums manglende reaksjoner. Møtet med det høflige og tause norske publikummet ble med andre ord en liten overraskelse som dessverre hadde betydelig påvirkning på forestillingen den kvelden. Radiohole er imidlertid bevegelige og tilpasningsdyktige, og er i følge dem selv per i dag i ferd med å ta kontroll over situasjonen.

INDIREKTE INVITASJON

Min noe «sidrumpa» og konforme tilskuerposisjon speiler nok det norske publikummet. Så fort vi får satt oss i stolene har vi altfor lett for å bli veldig komfortable og passive – vi sitter som små konger og dronninger på hver vår tue og mer eller mindre glemmer den sosiale situasjonen teatret er. Vårt ansvar som tilskuere er skjøvet til side av passivitet og latskap som tydeliggjøres i møtet med et verk som *Radiohole is Still My Name*. Dette er selvsagt satt på spissen. Jeg mener ikke at det norske publikummet overhodet ikke bryr seg om kunstverket – vi er både åpne for og interessert i nye kunstformer. Men mye av ansvaret for hvordan opplevelsen blir, legger vi ofte på kunstnerens skuldre. Denne holdningen viser seg til tider å være lite hensiktsmessig, noe møtet med Radiohole er et godt eksempel på.

På teaterscenene i Oslo får vi sjelden erfare denne form for event-orientert scenekunst, som Radiohole representerer. Vi er rett og slett ikke vant til at det uoppfordret «kreves» at vi er aktivt deltagende tilskuere – å servere gratis øl ved inngangen er tydeligvis ikke nok. Kanskje «sidrumpa» vår forårsaker at vi trenger verk som direkte drar oss med inn i poetikken – at de åpenlyst tilbyr oss verkets relasjonelle normer og regler, slik at vi lettere kan forstå kommunikasjons-kontrakten?

DIREKTE INVITASJON

Hvert verks måte å implisere tilskuerens deltagelse på er forskjellig. Helgen før Radiohole gjestet det belgiske kompaniet tgSTAN Black Box Teater med forestillingen *Bérénice*. Også her hadde publikum en funksjon som deltagende vitner til det som utspilte seg blant hovedaktørene, men på en ganske annen måte enn i *Radiohole is Still My Name*. Skillet mellom scene og sal ble opphevet rent fysisk ved at publikum ble plassert på krakker tilfeldig utover hele scenegulvet, mens aktørene spilte mellom krakkene. Vi ble tidlig fortalt at vår rolle var som vitner i en kjærlighetens rettssak, vi var altså indirekte pliktig til å ta stilling til konflikten i historien.

tgSTAN bruker kjente, men lite brukte konvensjoner. De inviterer oss konkret inn i rommet, men forventer ikke en aktiv deltagende tilskuer. De behandler tilskueren med varsom hånd, tar dem forsiktig med inn i spillet – og sett fra et relasjonelt

perspektiv er dette følgelig et lite utfordrende og friksjonsløst verk. Men effektivt og interessant er det allikevel. Vi er et vesentlig element i verkets behandling av rom. Den fysiske nærheten i rommet og til spillet, og bevisstheten om oss selv som tilskuere, gjør oss direkte nærværende i historien. Krakkene er også et viktig element når det gjelder å aktivisere tilskueren. Hadde ikke krakkene vært så vonde å sitte på, så hadde vi nok benyttet sjansen til å lene oss tilbake og betrakte det hele. I stedet blir vi sittende og vri og vende på oss, både fordi vi sitter vondt og fordi skuespillerne konstant beveger seg rundt omkring i rommet. Skuespillernes glimrende spill drar oss selvsagt også inn i historien, gjør oss til intellektuelt og emosjonelt aktive deltagere. Man kan si det dannes et relasjonelt mikroterritorium – en helt spesiell mikrokultur som det er fascinerende å få delta i.

I tgSTANs verk er vi sjelden usikre på hva som forventes av oss – fordi det i utgangspunktet ikke forventes annet enn at vi sitter tause og høflige på krakkene og betrakter verket. Vår rolle i Radioholes verk derimot er et større mysterium – som vi selv overlates til å finne ut av. Min anmodning til kommende tilskuere av »Radiohole is Still My Name» er; ta dere en øl eller to, legg noe av sjenansen og høfligheten på hyllen, og la dere engasjeres og rives med. Vær heller en «brautende amerikaner» enn en «stille og forsiktig nordmann» – og dere vil høyst sannsynlig oppleve at det både er gøy og at det gagnar kunstopplevelsen.

(Foruten Black Box i Oslo vises forestillingene også på Avantgarden i Trondheim og BIT Teatergarasjen i Bergen. Radiohole: Oslo 8-10.4 / Trondheim 15-17.4 / Bergen 21-24.4
tgSTAN: Oslo 1-3.4 / Bergen 6-8.4)

Kritikken ble publisert på Kunstkritikk.no 14. April 2005